

Kocs Ferenc: Életem és Korom,
Borond, 1890

P.252

Czapkay József

A negyedik régi emigráns ismerősöm Bukarestben Czapkay József Észak-Amerika konzula volt. Legszébb férfikorban levő, szép termetű, magas, szöke férfi, s ehellett még düsgazdag.

P.253.

Mihelyt 1865-ben Bukarestbe érkezett, pompásan berendezte magát, s mert Konstantinápolyból Czako János barátom által voltam neki ajánlva, csakhamar fölkeresett, s azóta három évig állandó jó viszonyban éltünk. Én mentem el vele, minthogy románul és franciául nem tudott, több nagy bojárhoz, kikhez ajánlva volt, s mindenütt kitünő szívesseggel fogadták, és örömlüket fejezték ki afölött, hogy magyar emigráns felére ilyen szép karriert csinált. Az egyik, Crețulescu, jól beszélt angolul, s ott aztán kitünőleg érezte magát.

Czapkay neje egy elzászi német leány volt, művelt, szende teremtés.

Együtt látogattuk meg 1867-ben június 8-án, [...] a Balamuc nevű tébolydát, a Cernica és Pasărea nevű férfi- és női zárdát. Két börtöncsival összesen öten rándultunk ki, tudniillik Czapkay, nejevel és titkárával, én és nőm. Akkor láttam életemben legelőbb egy rakáson olyan sok szerencsétlen örültél. Részvéteimet még fokozta a szerencsétlenek iránt az az embertelen bánásmód, melynek szemtanúi voltunk. Az örök, kik kiszolgált katonák voltak, kezökben kemény mogyorófa pálcát tartottak, s ezekkel a legválsóbb kihágást is kegyetlenül torolták meg. Sohasem kívántam meglátni többé őket, pedig nagyon sokszor hajtottam el a mercuțai Balamuc mellett a Pantelimon nevű kórházba, betegeim látogatására.

A Cernica férfizárdában két jelenetnek voltam tanúja, melyek megérdemlik a följegyzést.

Az első ez volt: egyik cellában, amint beléptünk, mintegy 24 éves, szép barna szakállú, igen értelmes arcú kalugyer (jó öreg) üdvözölt, kezében egy új könyvet tartván. Czapkay kérésére kérdeztem tőle, hogy mit olvas. „Észak-Amerika történetét“ — lőn a szívélyes válasz. „Hogyan tetszik?“ — kérdeztem ismét, Czapkay kérésére.

Nagyon szép, s annyira megszerettem Észak-Amerikát, hogy ha nem volnék Románia polgára, szeretnék Amerika polgára lenni!“ — volt ismét az önézetes válasz. Czapkay ezt a választ aztán egy arannyal jutalmazta. Megjegyzem, hogy 1867-ben a zárdák birtokait az állam kezelte; a kalugyerek szükös kosztra voltak szorítva, s így az aranyat hálálkodva fogadta a romániai büszke honpolgár.

A másik jelenet: feltűnt mindnyájunknak, hogy pár öreg kalugyer a templom körül levő temetőben egy gyékényen emberi csontokat szárítgatott. Tudakozódásunkra megmagyarázták, hogy a gazdag bojárak, kereskedők halálát a temetés után hét év elteltével a sírból kiemelik, megmossák, megszáritják a napon, és egy faladába ismét beviszik a templomba, ott új isteniiszteletet tartanak fölötte, s azután elhelyezik a templom alatt lévő sírokba. Eppen akkor is ilyen isteniisztelet tartott a templomban, ahova bementünk, s egy ideig hallgattuk az elítűnt elég szokatlan, [...] torokhangú gyászdalokat, melyeket a románok a görögöktől sajátítottak el.

Valamivel csak foglalkoztatni kellett a székelyeket a százkra menő kalugyereket. Egy része földet művelt, kaszált, kapált, szoval minden mezeti munkát teljesített. Ezek a néposztályból kerültek volt oda, s ha a földetől akartak megszökni, ugyancsak megjárták. Jutott belőlük, mert elegenden voltak, a sírok felásására és az isteniisztelet tartására is. A zárdafőnök (igumen) nagy úr volt, hintóban járt, pompás lovakkal.

Mindennek azonban Cuza segítség volt, de a kalugyerek sem maradtak neki adósai.

A Cernica férfizárdából a Pasărea női zárdába hajtattunk ebédre. A zárdafőnök (parița) látva, hogy női vendégek is érkeztek, nagy előzékenységgel fogadott, csinos szobát nyitlatott, s bár ennivalót eleget vittünk, ő is sült hallal és fekete kenyérral kedveskedett. Czapkay e sziveségéért fényesen megjutalmazta.

Délután meglátogattunk több apácákat. A görögkeleti román zárdák nem valami óriási nagy épületek, örökösen bezárt kapuval, ahova csak nehezen, pártfogás, ajánlás után lehet meglátogatni. A román apácák a templom körül rövid utcákat sűrű apró faházakban laktak. Ezen faházakat, melyek rendszeren két szobából állottak, az apácává lett leánygyűlei építtették. Ha valakit Isten több leánygyermekkel áldott meg, jutott ezekből apácának való is, hogy annál több nőhozomány juthasson a többieknek. A zestra abban az időben Romániában igen fontos szerepet játszott, s ennek hiánya kényszerített sok leányt az apácai életre. Az egyik szoba a dolgozó-, a másik a hálószoba, legtöbbször az apaca által készített kézimunkák-

kal csinosan, izléssel voltak ékesítve. A vendégeket lekötelező szívélyességgel fogadták, s beszélések voltak a kifogyhatatlanságig. Régebbi időkben a vendégek ott is szálltak e célra berendezett vendégszobákban, s három napig ott maradhattak. Innen kerekedhetett az apácáról keringő sok rossz hír.

A női kézimunkában, varrásban, kötésben rengek dolgokat produkáltak. Neveléssel, tanítással nem foglalkozván — amihez nem is értettek volna — valamivel csak foglalkozniok kellett. Öltözetük hasonlított a török nőkéhez, amennyiben egész testüket elfedő fekete, bő köpenyt, fejükön az erdélyi szász leányokéhoz hasonló fekete kalpagot s lábaikon nagy bőrpapucsot hordtak. Mozgásuk is olyan lomha, típegő volt, mint a török nőké. Arcukat azonban nem takarták le; szemek közt néztek az idegenek. A szegényebb osztályból került apácák folytattak mezeli munkát is. Egész gazdagságuk volt, éppúgy, mint a kalugyerekek, de a zuzavóna véget vetett az apacái gyöngyöletnek is, ha annak nevezhetjük. Ma nem léphet ifjú hajdon az apácák közé, s az állam által nyújtott süksős élet sem vonz többé senkit az apácáéletre.

Mi délután lementünk a templom alatt levő tágas sírboltba, gondolva, hogy ott számtalan koporsót fogunk látni. Egyet sem láttunk. A falak körül egymás fölött több sor polc, s ezeken megszámlálhatatlan koponya, melyeknek homlokára alkalmazott papírdarabról a volt tulajdonos nevét olvashattuk. A koponya alatt kis vászontárisznyában a majonon csontjai voltak összegyűjtve. A sírbolt egyik szögletében mély, száraz kút tátongott; ebbe dobták le a legrégebb koponyákat és csontokat, hogy az újabbaknak helyet szorítsanak. Aki a koponyatant tanulmányozni óhajtja, az ott, azt hiszem, még ma is elég koponyát találhat. A szelíd lelkű Czapkayné az alvilág látására — észébe jutván egyetlen elhalt kisleánya — zokogásban tört ki, s emiatt sietve el kellett hagynunk a sírboltot e vakablakát.

Tettünk még Czapkayékkal kirándulásokat más irányban is, például egy alkalommal Măgurelebe, Oteteleşeanu nagybojar nyári kéjlakába, páratlan szép angolos kertjébe és a Băneasa-erdőbe.

...

P.256.

A dúsgazdag Czapkay, aki úgy tudta szórni 1866-ban Bukarestben az aranyokat, s élvezni, élni ugyancsak megtanult volt, később ismét visszatért San-Franciscóba. Ott előbb elvesztette nemes lelkjé, szép nejét, ezután összes vagyonát, s betelt rajta is az irás mondása: „Semmit sem hozunk e világra, és semmit sem viszünk el innen.“ Szegényen, nyomorultan halt el egy kórházban. Aroképét még ma is kegyelettel őrzöm.

